

Prøve i   Fork1120 Matematikk
Dato: 1. desember 2025
Tid: kl 8:30 - 13:30
Antall oppgaver: 10 (20 deloppgaver)
Hjelpemiddel: Formelsamling og kalkulator

Løsningsforslag

Oppgave 1. Løs likningene og oppgi svarene eksakt

a) $3x + 1 = 2(5x - 3)$

LF: Vi ganger ut parentesen og får $3x + 1 = 10x - 6$. Dette er ekvivalent til

$$10x - 3x = 1 + 6 \iff 7x = 7$$

Løsningen er $x = 1$.

b) $1000 \cdot 10^x = \frac{1000^x}{100}$

LF: Dette er ekvivalent til en lineær likning i x : Vi kan for eksempel ta logaritmen på begge sider av likhetstegnet og får følgende ekvivalente likningen (siden log er en strengt voksende funksjon)

$$\log(1000) + \log(10^x) = \log(1000^x) - \log(100)$$

Siden $1000 = 10^3$, $100 = 10^2$ og $10 = 10^1$ gir dette

$$3 + x = 3x - 2 \iff 2x = 5 \iff \underline{x = 5/2}$$

Alternativt: Vi kan benytte at $1000^x = (10^3)^x = 10^{3x}$, og får

$$1000 \cdot 100 = \frac{10^{3x}}{10^2} = 10^{3x-2} = 10^{2x}$$

Siden $10^{2x} = 10^3 \cdot 10^2 = 10^5$ og eksponentfunksjonen med grunntall 10 er strengt voksende, så må $2x = 5$, og derfor $x = 5/2$.

c) $|x - 3| = 2$

LF: Det er to muligheter her: Likningen $|y| = 2$ har to løsninger: Løsningene er $y = 2$ og $y = -2$. Derfor er likningen ekvivalent til at

$$x - 3 = 2 \quad \text{eller} \quad x - 3 = -2$$

Løsningene til likningen er derfor $x = 5$ og $x = 1$.

d) $x + 2\sqrt{x + 3} + 2 = 0$

LF: Denne irrasjonal likningen er ekvivalent til likningen

$$-2\sqrt{x + 3} = x + 2$$

Alle løsningene til denne likningen oppfyller også likningen vi får ved å kreve at kvadratet av høyresiden av likhetstegnet, skal være lik kvadratet av venstresiden av likhetstegnet. Dette er likningen

$$4(x + 3) = (x + 2)^2 = x^2 + 4x + 4$$

Vi samler alle leddene på den ene siden av likhetstegnet.

$$x^2 + 4x - 4x + 4 - 12 = x^2 - 8 = 0$$

Løsningene til likningen vi får (etter kvadreringen) er derfor $x = \pm 2\sqrt{2} \approx \pm 2.82$.

Sjekker $x = 2\sqrt{2}$: Venstre siden er negativ og høyresiden er positiv. Dette er derfor en "falsk løsning".

Sjekker $x = -2\sqrt{2}$: Nå er både høyre og venstre side av likhetstegnet negative. Siden de er like etter kvadrering, er de derfor like. Venstre siden er lik $-2\sqrt{3 - 2\sqrt{2}}$ som er lik høyresiden $2(1 - \sqrt{2})$ (siden $(2(1 - \sqrt{2}))^2 = 4(1 + 2 - 2\sqrt{2})$).

Løsningen til likning er derfor $x = -2\sqrt{2}$.

e) $7^x + \frac{6}{7^x} = 5$

LF: Dette er ekvivalent til en annengradslikning i 7^x .

$$(7^x)^2 - 5 \cdot 7^x + 6 = 0$$

Siden vi har faktoriseringen $y^2 - 5y + 6 = (y - 3)(y - 2)$, så er likningen ekvivalent til $(7^x - 3)(7^x - 2) = 0$. Løsningene får vi ved å sette hver av faktorene lik 0, og løse for x . Likningen $7^x = 2$ er ekvivalent til $\ln(7^x) = x \ln(7) = \ln(2)$, siden $\ln$ er en voksende funksjon. Derfor er $x = \ln(2)/\ln(7)$. Tilsvarende for $7^x = 3$.

Uttrykt ved bruk av naturlige logaritmer er løsningene

$$\underline{x = \frac{\ln(2)}{\ln(7)} \quad \text{og} \quad x = \frac{\ln(3)}{\ln(7)}}$$

Alternativt kan vi benytte en annen logaritme enn den naturlige. For eksempel ved bruk av 7-logaritmen er løsningene $\ln_7(2)$ og $\ln_7(3)$.

Oppgave 2. Bestem lengdene til sidene i et rektangel med areal lik 10 cm^2 og omkrets (summen av lengden til de fire sidene) lik 20 cm . Oppgi lengdene eksakt.

LF: Opplysningene gir oss (det ikke-lineære) likningsystemet

$$xy = 10 \quad \text{og} \quad 2(x + y) = 20$$

Vi har at $x = 0$ ikke er en løsning. Gange vi den andre likningen (delt med 2) med x på begge sider av likhetstegnet og benytter den første likningen, da får vi derfor likningen

$$x^2 + 10 = 10x$$

(Dette er det samme som å bruke likning 1 til å uttrykke y ved hjelp av x , og så sette uttrykket for y inn i likning 2.) Ved fullføring av kvadratet får vi at dette er ekvivalent til

$$(x - 5)^2 = 15$$

Løsningene er derfor $x - 5 = \pm\sqrt{15}$. Dette gir oss at de to sidene må ha lengde

$$\underline{5 + \sqrt{15} \text{ cm} \quad \text{og} \quad 5 - \sqrt{15} \text{ cm}}$$

Oppgave 3. Løs ulikhetene

a) $|2x| - 1 > x$

LF: a) Når $x \geq 0$ er ulikheten $2x - 1 > x \iff x > 1$.

Når $x < 0$ er ulikheten $-2x - 1 > x \iff -1 > 3x$. Vi ganger ulikheten med det positive tallet $1/3$ og får den ekvivalente ulikheten $-1/3 > x$. Løsningene er derfor alle $x > 1$ når x er positiv, og $x < -1/3$ når x er negativ.

$$\underline{x \in \langle -\infty, -1/3 \rangle \cup \langle 1, \infty \rangle}$$

b) $2x + 7 < x \leq 25 + 3x$

LF: b) Her har vi en dobbel ulikhet. Vi må derfor finne felles løsninger til de to ulikhetene. Vi samler alle leddene med en faktor x på ene siden av ulikhetstegnet, for hver av de to ulikhetene:

$$x < -7 \quad \text{og} \quad -25 \geq 3x - x$$

Den andre ulikheten er ekvivalent til $x \geq -25/2 = -12.5$. Løsningene til den doble ulikheten, som er den felles løsningsmengden til de to ulikhetene, er derfor

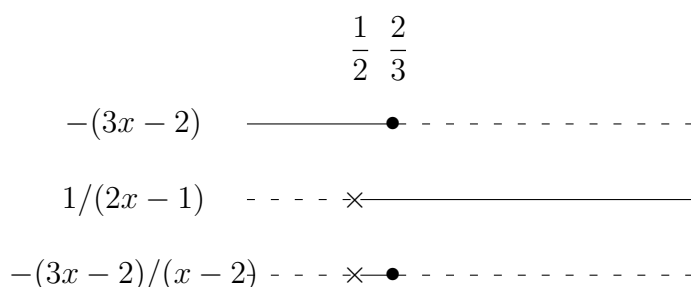
$$\langle -\infty, -7 \rangle \cap [-12.5, \infty) = \underline{[-12.5, -7]}$$

c) $\frac{x}{2x-1} \leq 2$

LF: Vi flytter uttrykkene over på venstre side av ulikhetene, og finner en felles nevner

$$\frac{x}{2x-1} - \frac{2(2x-1)}{2x-1} = \frac{x-4x+2}{2x-1} = \frac{-(3x-2)}{2x-1} \leq 0$$

Her er fortegnsskjemaet

Vi leser av løsningene $\langle -\infty, 1/2 \rangle \cup [2/3, \infty)$.

Oppgave 4. Finn alle nullpunkter og asymptoter til de følgende rasjonale uttrykkene (på sine naturlige definisjonsmengder)

$$a) r(x) = \frac{x^2 - 4}{x^2 - x + 20} \quad \text{og} \quad b) s(x) = \frac{x^3 + 8}{2x^2 + 5x + 2}$$

LF: a) Telleren er ved konjugatsetningen lik $x^2 - 4 = (x - 2)(x + 2)$. Nevneren er ved fullføring av kvadratet lik $(x - 1/2)^2 + 20 - 1/4 > 0$ for alle x . Funksjonen er derfor definert for alle x , og den har ingen vertikale asymptoter. Når $x \rightarrow \infty$ går $r(x)$ mot 1. Funksjonen $r(x)$ har en horisontal asymptote som er $y = 1$. Nullpunktene til $r(x)$ er $x = -2$ og $x = 2$.

b) Vi "ser" at telleren til $s(x)$ har et nullpunkt som er $x = -2$. Telleren er derfor delelig med $x + 2$. Vi utfører polynomdivisjonen

$$\begin{array}{r} (x^3 + 8) : (x + 2) = x^2 - 2x + 4 \\ -x^3 - 2x^2 \\ \hline -2x^2 + 4x \\ 2x^2 + 4x \\ \hline 4x + 8 \\ -4x - 8 \\ \hline 0 \end{array}$$

Faktoren $x^2 - 2x + 4 = (x - 1)^2 + 3$ er alltid positiv.

Nevneren faktoriseres som

$$2x^2 + 5x + 2 = (2x + 1)(x + 2)$$

Dette kan vi for eksempel se ved å observere at -2 også her er en rot. Vi kan selvsagt også finne røttene til polynomet ved å bruke annengradsformelen. Det rasjonale uttrykket $s(x)$ har derfor definisjonsmengde alle x ulik $-1/2$ og -2 . Uttrykket er på definisjonsmengden lik

$$\frac{x^2 - 2x + 4}{2x + 1}$$

Det rasjonale uttrykket $s(x)$ har derfor ingen nullpunkt og en vertikal asymptote i $x = -1/2$. Siden graden til telleren er én mer enn graden til nevneren, så har det rasjonale uttrykket en skrå asymptote. Vi finner denne ved å utføre polynomdivisjonen (med de forkorta uttrykkene)

$$\begin{array}{r} (x^2 - 2x + 4) : (2x + 1) = \frac{1}{2}x - \frac{5}{4} + \frac{\frac{21}{4}}{2x + 1} \\ -x^2 - \frac{1}{2}x \\ \hline -\frac{5}{2}x + 4 \\ \frac{5}{2}x + \frac{5}{4} \\ \hline \frac{21}{4} \end{array}$$

Det rasjonale uttrykket $s(x)$ nærmer seg $y = x/2 - 5/4$ når $|x|$ blir stor, derfor har $s(x)$ den skrå asymptoten $y = x/2 - 5/4$.

Oppgave 5. Bestem a slik at polynomet

$$p(x) = ax^2 + 3x - 4$$

har et nullpunkt i $x = 2$. Faktoriser deretter dette polynomet.

LF: Polynomet er delelig med $x - 2$ hvis og bare hvis $x = 2$ er en rot til polynomet. Vi har at $p(2) = 4a + 6 - 4 = 2(2a + 1)$. Dette er lik 0 hvis og bare hvis $a = -1/2$.

I dette tilfellet utfører vi polynomdivisjonen av $-2p(x)$ med $x - 2$ (slik at vi bare har heltallskoeffisienter)

$$\begin{array}{r} (x^2 - 6x + 8) : (x - 2) = x - 4 \\ -x^2 + 2x \\ \hline -4x + 8 \\ 4x - 8 \\ \hline 0 \end{array}$$

Vi får faktoriseringen

$$p(x) = -\frac{1}{2}(x - 2)(x - 4)$$

Oppgave 6. Finn tangentlinjene til grafen til

$$f(x) = x^3 + 2x^2 + 3x - 2$$

som er parallell til linjen $y = 2x - 5$.

LF: Vi deriverer funksjonen og får $f'(x) = 3x^2 + 4x + 3$. Tangentlinjen i $(x, f(x))$ er parallell til linjen $y = 2x - 5$ når den deriverte er lik 2. Dette er ekvivalent til

$$f'(x) - 2 = 3x^2 + 4x + 1 = (3x + 1)(x + 1) = 0$$

(Faktoriseringen kan vi for eksempel finne ved å se at $x = -1$ er en rot; så polynomet har en faktor $(x + 1)$.) Vi får derfor tangentlinjer som er parallell til den oppgitte linjen når $x = -1/3$ og når $x = -1$. Tangentlinjen er ved ettpunktsformelen til en linje

$$y = 2(x - (-1)) + f(-1) = 2x + 2 - 4 = 2x - 2$$

$$y = 2(x - (-1/3)) + f(-1/3) = 2x + \frac{2}{3} + \frac{5}{27} - 3 = 2x + \frac{23}{27} - 3 = 2x - \frac{58}{27}$$

De to tangentlinjene er

$$y = 2x - 2 \quad \text{og} \quad y = 2x - \frac{58}{27}$$

Oppgave 7. Deriver funksjonene og skriv svarene enklest mulig.

a) $\frac{\sqrt{x^3}x^{2/3}}{x^2}$

LF: a) Vi skriver $\sqrt{x}$ som $x^{1/2}$, og får

$$\frac{\sqrt{x^3}x^{2/3}}{x^2} = x^{3/2}x^{2/3}x^{-2} = x^{(9+4)/6-2} = x^{1/6}$$

Den deriverte til denne funksjonen er lik

$$(x^{1/6})' = \underline{(1/6)x^{-5/6}}$$

b) $|x| + |x + 3|$

LF: Vi benytter at $|x|$ er lik x hvis $x \geq 0$ og lik $-x$ hvis $x < 0$. Tilsvarende er $|x + 3|$ lik $-(x + 3)$ hvis $x \leq -3$ og lik $x + 3$ hvis $x > -3$. Vi får derfor

$$|x| + |x + 3| = \begin{cases} -2x - 3 & x < -3 \\ 3 & -3 \leq x \leq 0 \\ 2x + 3 & x > 0 \end{cases}$$

Deriverer vi denne funksjonen får vi

$$(|x| + |x + 3|)' = \begin{cases} -2 & x < -3 \\ 0 & -3 < x < 0 \\ 2 & x > 0 \end{cases}$$

Den deriverte eksisterer ikke for $x = -3$ og for $x = 0$.

c) $3x \ln |(2x)^5|$

LF: Definisjonsmengden til funksjonen er alle positive x . Vi forenkler uttrykket ved å bruke egenskaper til logaritmefunksjoner

$$3x \ln((2x)^5) = 3x \cdot 5 \ln(2x) = 15x \ln(2x)$$

Vi benytter produktregelen og kjerneregen og får

$$(15x \ln(2x))' = 15 \ln(2x) + 15x \frac{(2x)'}{2x} = 15 \ln(2x) + 15x \frac{2}{2x} = \underline{15 \ln(2x) + 15}$$

Oppgave 8. Vi studerer funksjonen gitt ved uttrykket $f(x) = xe^{-x^2}$ med definisjonsmengde de reelle tallene.

a) Finn den deriverte til $f(x)$ og bestem monotoniegenskapene til funksjonen (hvor den vokser og hvor den avtar). Finn topp- og bunnpunkt til funksjonen.

b) Bestem konkaviteten til $f(x)$ (krumningen). Finn eventuelle vendepunkt til $f(x)$.

LF: a) Vi benytter produktregelen samt kjerneregen og får

$$f'(x) = 1 \cdot e^{-x^2} + x(-x^2)'e^{-x^2} = \underline{(1 - 2x^2)e^{-x^2}}$$

$$f''(x) = (1 - 2x^2)'e^{-x^2} + (1 - 2x^2)(-x^2)'e^{-x^2} = (-4x - 2x(1 - 2x^2))e^{-x^2}$$

$$= \underline{-2x(3 - 2x^2)e^{-x^2}}$$

Det er verdt å merke seg at funksjonen $f(x)$ er en odde funksjon: $f(-x) = -f(x)$, for alle x . Grafen til $f(x)$ er derfor symmetrisk om origo. Funksjonen e^{-x^2} er alltid positiv. Fortegnet til $f'(x)$ er derfor lik fortegnet til $(1 - 2x^2)$. Grafen til sistnevnte er en parabel med toppunkt i $(0, 1)$ og nullpunkt for $x = \pm 1/\sqrt{2}$. Vi får at funksjonen er avtagende i $\langle -\infty, -1/\sqrt{2} \rangle$ og i $[1/\sqrt{2}, \infty \rangle$, og funksjonen er voksende i intervallet $[-1/\sqrt{2}, 1/\sqrt{2}]$.

Vi har et toppunkt i $(1/\sqrt{2}, f(1/\sqrt{2})) = (1/\sqrt{2}, 1/\sqrt{2}e)$, og et bunnpunkt i $(-1/\sqrt{2}, f(-1/\sqrt{2})) = (-1/\sqrt{2}, -1/\sqrt{2}e)$.

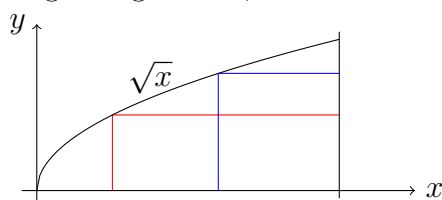
b) Fortegnet til $f''(x)$ er lik fortegnet til $-2x(3 - 2x^2)$. Dette er et polynom av grad 3 som er lik 0 for $x = 0$ og $x = \pm\sqrt{3/2}$. Fortegnet er negativt for x i $\langle -\infty, -\sqrt{3/2} \rangle$ og i $\langle 0, \sqrt{3/2} \rangle$. Fortegnet er positivt for x i $\langle -\sqrt{3/2}, 0 \rangle$ og i $\langle \sqrt{3/2}, \infty \rangle$. Vi konkluderer med at funksjonen $f(x)$ er konkav ned i $\langle -\infty, -\sqrt{3/2} \rangle$ samt i $\langle 0, \sqrt{3/2} \rangle$.

Den er konkav opp i $\langle -\sqrt{3/2}, 0 \rangle$ samt i $\langle \sqrt{3/2}, \infty \rangle$. Funksjonen skifter konkavitet i $x = 0$ og i $x = \pm\sqrt{3/2}$. Vendepunktene er derfor

$$\underline{(-\sqrt{3/2}, -\sqrt{3/2}e^{-3/2}) \quad (0, 0) \quad (\sqrt{3/2}, \sqrt{3/2}e^{-3/2})}$$

Oppgave 9.

Bestem verdien a mellom 0 og 4 slik at (arealet til) rektangelet begrenset av x -aksen, y -aksen, grafen til $\sqrt{x}$ og den vertikale linjen $x = 4$ blir størst mulig. I følgende figur er to slike rektangler tegnet inn, for verdiene $a = 1$ og $a = 2.4$.

LF: Arealet til rektangelet med horisontal side fra x til 4 er lik

$$a(x) = (4 - x) \cdot \sqrt{x} = 4x^{1/2} - x^{3/2}$$

Den deriverte til denne funksjonen er lik

$$a'(x) = \frac{4}{2\sqrt{x}} - \frac{3}{2}\sqrt{x} = \frac{4 - 3x}{2\sqrt{x}}$$

Arealfunksjonen $a(x)$ er lik 0 i endepunktene 0 og 4, samt positiv for x ekte mellom 0 og 4. Det følger at $a(x)$ har største verdi i det stasjonære punktet $a = 4/3$. Arealet er da lik

$$a(4/3) = (4 - 4/3)\sqrt{4/3} = (8/3)(2/\sqrt{3}) = 16/(3\sqrt{3})$$

Oppgave 10. Hvilke numerisk metode er implementert med Python koden nedenfor? Forklar hva programmet gjør når det kjøres.

```
r=20
n=0
a=1
b=2
def f(x):
    return 2**x - 3
for x in range(r):
    c = (a+b)/2
    if f(b) * f(c) > 0:
        b = c
    else:
        a = c
print(c)
```

Regn ut (uten bruk av maskiner) den eksakte verdien som koden hjelper oss å estimere. (Grensen av tallene vi får når r blir vilkårlig stor.)

LF: Programmet er en implementering av halveringsmetoden anvendt på funksjonen $2^x - 3$ på intervallet $[1, 2]$. Programmet definerer funksjonen og en løkke kjøres 20 ganger. I løkken finner vi midtpunktet c mellom a og b . Vi sammenligner fortegnene til funksjonen f i midtpunktet c med fortegnene i a og b . Vi oppdaterer a eller b med verdien c slik at funksjonsverdien til f i de nye verdiene a og b har motsatt fortegn, eller funksjonen er lik 0 i minst en av a og b . Dette gjøres ved å sjekke om $f(b)$ og $f(c)$ begge har samme fortegn. Hvis dette er tilfelle oppdateres a til verdien c . Siden funksjonen er kontinuerlig og har motsatt fortegn i startverdiene for a og b , $f(1) = -1$ og $f(2) = 1$, så vil vi få at etter hver oppdatering, så er $f(a)f(b) \leq 0$. Tilslutt skriver programmet ut midtpunktet til de to verdiene av a og b slik at den kontinuerlige funksjonen f har mist ett nullpunkt i $[a, b]$. Avviket fra et nullpunkt til f og den endelige verdien c er mindre enn eller lik 2^{-20} , siden vi halverer bredden på intervallet 20 ganger og opprinnelig bredde er lik 1.

Programmet gir en tilnærmet verdi til løsningen til likningen $2^x - 3 = 0$. Den eksakte løsningen kan vi uttrykke ved bruk av logaritmer. Løsningen er

$$\underline{x = \frac{\ln 3}{\ln 2} = \log_2(3)}$$